

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 20. prosince 2022 ve věci č. 63539/19 – *Zemmour proti Francii*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že nedošlo k porušení práva na svobodu projevu dle článku 10 Úmluvy stěžovatele, který byl odsouzen za trestný čin podněcování k diskriminaci a náboženské nenávisti vůči francouzské muslimské komunitě kvůli výročkům proneseným v televizním pořadu.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel je známý novinář a politický publicista. Než se v roce 2021 vydal na politickou dráhu, publikoval řadu politických analýz. V září 2016 byl hostem živě vysílaného večerního pořadu na televizním kanálu France 5 s propagací své nové knihy, která obsahovala i přibližně čtyřicetistránkovou kapitolu „Francie čelící islámu“.

Prvoinstanční trestní soud odsoudil stěžovatele za pět výroků na základě trestného činu podněcování k diskriminaci, nenávisti či násilí vůči skupině osob z důvodu jejich původu nebo příslušnosti k náboženství. První výrok se týkal odpovědi na otázku, zda jsou ve Francii muslimové, kteří žijí mírumilovně, nevykládají znění Koránu doslovně a jsou zcela integrováni, na niž stěžovatel odpověděl „ne“. Ve druhém výroku stěžovatel prohlásil, že „vojáky džihádu považují všichni muslimové, ať už to říkají, nebo ne, za dobré muslimy; jsou to bojovníci, jsou to vojáci islámu.“ Ve třetím výroku dal stěžovatel rovnítko mezi džihádismem a islám. Obdobně se vyjádřil také ve čtvrtém výroku, kde dále islám spojil s násilnou invazí a kolonizací Francie. V posledním výroku uvedl, že by si muslimové měli vybrat mezi islámem a Francií, a pokud jsou Francouzi, měli by se odpoutat od svého náboženství.

Odvolací soud rozsudek částečně zrušil (vůči prvnímu až třetímu výroku), ale potvrdil vůči čtvrtému a pátému výroku, které byly podle soudu zaměřeny na muslimy jako celek a obsahovaly implicitní výzvu k jejich odmítnutí a vyloučení. Původně uložený finanční trest snížil odvolací soud z 5 000 na 3 000 eur. Dovolací soud stěžovatelovu stížnost zamítnul.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

a) K přijatelnosti

Vláda namítala, že stížnost je nepřijatelná *ratione materiae* dle článku 17 Úmluvy. Podle Soudu je pro takové posouzení rozhodující, zda stěžovatelovy výroky měly za cíl vyvolat nenávist nebo násilí, a zároveň, zda se dovolával Úmluvy takovým způsobem, aby svým jednáním přispěl ke zničení práv a svobod v ní zakotvených. Takové výroky pod ochranu článku 10 Úmluvy nespadají.

V daném případě však Soud uzavřel, že jakkoliv byly stěžovatelovy výroky kontroverzní a šokující, s cílem vyvolat diskriminaci a náboženskou nenávist, nebylo možné zjistit, že by směřovaly ke zničení práv a svobod zakotvených v Úmluvě. Soud proto námitku vlády odmítnul, aniž by mu to však bránilo se o článek 17 Úmluvy výkladově opřít při následném posuzování nezbytnosti zásahu dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy (*Ayoub a ostatní proti Francii*, č. 77400/14 a další, rozsudek ze dne 8. října 2020, § 101).

b) K odůvodněnosti

Soud shledal, že odsouzení stěžovatele za trestný čin představovalo zásah do výkonu jeho práva na svobodu projevu zaručeného čl. 10 odst. 1 Úmluvy. Takový zásah porušuje článek 10, ledaže je stanoven zákonem, sleduje legitimní cíl dle odstavce 2 a je nezbytný v demokratické společnosti.

Podle Soudu bylo ustanovení příslušného zákona dostatečně přístupné a předvídatelné (*Bonnet proti Francii*, č. 35364/19, rozhodnutí ze dne 25. ledna 2022, § 32). Okolnosti případu i předchozí judikatura

umožňovaly stěžovateli rozumně předvídat, že jeho výroky mohou založit trestní odpovědnost. Omezení stěžovatele za jeho provokaci k diskriminaci skupiny osob zároveň sledovalo legitimní cíl ochrany pověsti nebo práv jiných, konkrétně osob muslimského vyznání (*Le Pen proti Francii*, č. 45416/16, rozhodnutí ze dne 28. února 2017, § 29). Zbývá tedy posoudit nezbytnost zásahu.

1. Shrnutí relevantních zásad vyplývajících z judikatury Soudu

K nezbytnosti Soud uvedl, že soustavně ve své judikatuře zdůrazňuje, že projevy týkající se věci veřejného zájmu zasluhují silnou ochranu, zatímco projevy ospravedlňující násilí, nenávist, xenofobii či jinou formu nesnášenlivosti obvykle chráněny nejsou (*Perinçek proti Švýcarsku*, č. 27510/08, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 197 a tam uvedené odkazy). Výzvy k diskriminaci se přitom rovnají výzvám k nesnášenlivosti, které spolu s výzvami k násilí a nenávisti představují hranici, která při výkonu svobody projevu nesmí být nikdy překročena (*Baldassi a ostatní proti Francii*, č. 15271/16 a další, rozsudek ze dne 11. června 2020, § 64). Je ponecháno na vnitrostátních orgánech, jaká přijmou opatření, včetně trestněprávních, aby přiměřeně (ale nikoliv excesivně) reagovaly na takové výroky (*Tagiyev a Huseynov proti Ázerbájdžánu*, č. 13274/08, rozsudek ze dne 5. prosince 2019, § 38).

Při posuzování nezbytnosti zásahu Soud bere v úvahu řadu prvků (*Perinçek proti Švýcarsku*, cit. výše, § 205–208 a tam uvedené odkazy). Kromě povahy výroků zohledňuje i kontext, v němž byly proneseny, a to zejména následující faktory: (i) zda byly výroky proneseny ve vypjatém politickém či společenském kontextu; (ii) zda bylo možné výroky při jejich správném výkladu a posouzení v bezprostředním či obecnějším kontextu chápat jako přímou nebo nepřímou výzvu k násilí nebo ospravedlnění násilí, nenávisti nebo nesnášenlivosti; Soud je v této souvislosti obzvláště citlivý na kategorické výroky napadající nebo ponižující celé skupiny, ať už etnické, náboženské nebo jiné; (iii) způsob, jakým byly výroky formulovány, a jejich potenciál, přímý nebo nepřímý, napáchat škody. O výsledku konkrétního posouzení přitom rozhoduje spíše kombinace prvků než kterýkoli z nich zvlášť.

Podněcování k nenávisti dle Soudu nutně nevyžaduje výzvu ke konkrétnímu násilnému činu nebo jinému trestnému činu. Útoky na osoby spáchané urážkou, zesměšňováním nebo hanobením určitých skupin obyvatelstva mohou postačovat k tomu, aby úřady upřednostnily boj proti rasistickému projevu před svobodou projevu vykonávanou nezodpovědným způsobem (*Féret proti Belgii*, č. 15615/07, rozsudek ze dne 16. července 2009, § 73).

Soud také připomněl, že povaha a závažnost uložené sankce jsou prvky, které je třeba vzít v potaz při posuzování přiměřenosti zásahu [*Sürek proti Turecku* (č. 1), č. 26682/95, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 1999, § 64].

2. Použití těchto zásad na skutkové okolnosti projednávané věci

Soud předně poukázal na to, že stěžovatel své výroky pronesl v hlavním vysílacím čase jakožto známý novinář. Podle Soudu bylo zřejmé, i vzhledem k atentátním útokům v Paříži v lednu a listopadu 2015 a v Nice v červenci 2016, že stěžovatelovy výroky vzbudí pozornost, zároveň ale byly součástí diskuse veřejného zájmu (*mutatis mutandis Erkizia Almandoz proti Španělsku*, č. 5869/17, rozsudek ze dne 22. června 2021, § 43). I tak se však nevymykají omezením podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Soud proto zkoumal, zda vnitrostátní soudy řádně odůvodnily svá rozhodnutí, že výroky lze přirovnat k nenávistným projevům, a zda byla uložena sankce přiměřená kontextu a skutkovým okolnostem (*Perinçek proti Švýcarsku*, cit. výše, § 208).

Zprvce, Soud výroky stěžovatele obdobně jako vnitrostátní soudy považoval za negativní a diskriminační tvrzení, která mohla vyvolat roztržku mezi francouzskou a muslimskou komunitou (*Soulas a ostatní proti Francii*, č. 15948/03, rozsudek ze dne 10. července 2008, § 40). Tyto výroky byly formulovány obecně, bez rozlišení, mluvily o "kolonizaci" Francie "muslimy", a nejednalo se tedy pouze o sdílení postoje k nárůstu náboženského fundamentalismu na francouzských předměstích. Za těchto okolností, a ve světle článku 17 Úmluvy, stěžovatelovy výroky nepožívaly zvýšené ochrany článku 10 a vnitrostátní orgány naopak měly široký prostor pro uvážení při omezení takových projevů. Soud připomněl, že negativní stereotypy vůči sociální skupině působí na identitu skupiny i na pocity sebeúcty

a sebevědomí jejích členů (*Aksu proti Turecku*, č. 4149/04 a 41029/04, rozsudek velkého senátu ze dne 15. března 2012, § 200).

Zadruhé, výroky zazněly živě v hlavním sledovacím čase, kdy mohly oslovit široké publikum. Soud proto připomněl bezprostřednost a moc vysílání, jehož dopad je posílen skutečností, že zůstává známým zdrojem zábavy ukotveným v srdci soukromí domova (*Animal Defenders International proti Spojenému království*, č. 48876/08, rozsudek velkého senátu ze dne 22. dubna 2013, § 119). Stěžovatel byl přitom v dané době sám novinářem, který tyto důsledky znal a uměl dohlédnout.

A zatřetí, vnitrostátní soudy odkázaly na okolnosti, které objasnily smysl a účel výroků stěžovatele. Soud s nimi souhlasil, že výroky tyto se neomezily na kritiku islámu, ale vzhledem ke kontextu a způsobu šíření v sobě nesly diskriminační záměr vyzvat posluchače k odmítnutí a vyloučení muslimské komunity jako celku, a tím narušit soudržnost společnosti.

Podle Soudu výše uvedené důvody pro odsouzení stěžovatele, předložené vnitrostátními soudy, byly dostatečné a relevantní pro ospravedlnění zásahu. Soud zvážil i povahu a závažnost uložených sankcí. Poznamenal, že za daný trestný čin bylo možné uložit jeden rok odnětí svobody a pokutu ve výši až 45 000 eur. Trestní pokutu 3 000 eur tak nepovažoval za nepřiměřenou sledovanému legitimnímu cíli. K porušení článku 10 Úmluvy proto nedošlo.